

1. ความหมาย

มาตรา 856 "อันว่าสัญญาบัญชีเดินสะพัดนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลสองคนตกลงกันว่าสืบแต่นั้นไป หรือในชั่วเวลากำหนดอันใดอันหนึ่ง ให้ตัดทอนบัญชีหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนอันเกิดขึ้นแต่กิจการในระหว่างเขาทั้งสองนั้นหักกลบลบกัน และคงชำระแต่ส่วนที่เป็นจำนวนคงเหลือ โดยคุณภาค"

สาระสำคัญของสัญญาบัญชีเดินสะพัด

1) เป็นสัญญาต่างตอบแทน ซึ่งมีบุคคลสองคนหรือหมายถึงบุคคลสองฝ่ายนั่นเอง แต่ละฝ่ายอาจมีมากกว่าหนึ่งคนก็ได้ เช่น ก. ฝ่ายหนึ่ง กับ แดงและดำซึ่งเป็นหุ้นส่วนกันอีกฝ่ายหนึ่ง

2) วัตถุประสงค์ของสัญญาคือ ให้ตัดทอนบัญชีหนี้ทั้งหมดหรือแต่บางส่วนที่เกิดจากกิจการระหว่างเขาทั้งสอง โดยจะให้เป็นการหักกลบลบหนี้ที่เกิดจากเขาทั้งสองในทุกกรณี หรือเฉพาะบางกรณีก็ได้ และให้ชำระหนี้กันเท่าที่คงเหลือหลังจากได้ตัดทอนบัญชีหนี้กันแล้ว

3) สืบแต่นั้นไปหรือในชั่วเวลากำหนดอันใดอันหนึ่ง บัญชีเดินสะพัดนั้นคู่กรณีต้องได้ตกลงกำหนดระยะเวลาของสัญญาไว้ด้วย เช่น กำหนดให้มีสัญญาบัญชีเดินสะพัดกันเป็นเวลา 1 ปี และมีข้อตกลงให้ตัดทอนบัญชีระหว่างกันทุก ๆ 1 เดือน เป็นต้น

4) เป็นสัญญาไม่มีแบบ แต่จากถ้อยคำ "ให้ตัดทอนบัญชี" ฉะนั้นในเรื่องสัญญาบัญชีเดินสะพัดจึงจำเป็นต้องจัดทำบัญชีขึ้น เพื่อแสดงหนี้สินระหว่างกัน

สำหรับใช้ในการหักกลบหนี้กัน ดังนั้น แม้มีการจัดทำบัญชีขึ้น แต่รายการต่าง ๆ ใช้งดจำเอา แล้วนำมาตัดทอนบัญชีกัน ไม่เรียกว่าเป็นสัญญาบัญชีเดินสะพัด

ประโยชน์ของสัญญาบัญชีเดินสะพัด มี 2 ประการดังนี้

1) ประโยชน์เกี่ยวกับการชำระหนี้ในวงการค้าที่คู่สัญญาทำกิจการค้าติดต่อกันเป็นเวลานาน ต่างเป็นเจ้าของหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน ทั้งคู่ต่างต้องชำระราคาสินค้าซึ่งกันและกันอีกด้วย ถ้าเกิดหนี้ขึ้นครั้งใดก็ต้องชำระหนี้ครั้งนั้น จึงเป็นการยุ่งยากและเสียค่าใช้จ่ายมาก แต่ถ้าคู่สัญญาตกลงให้มีสัญญาบัญชีเดินสะพัดต่อกัน ก็จะเป็นการสะดวกขึ้น เช่น ก. และ ข. เป็นพ่อค้าด้วยกัน ทำการค้าติดต่อกันมาหลายปี โดย ก. ส่งผลไม้ให้ ข. และ ข. ส่งสินค้าพื้นเมืองให้ ก. ดังนั้น ทั้ง ก. และ ข. ต่างเป็นเจ้าของหนี้และลูกหนี้ซึ่งจะต้องชำระราคาซึ่งกันและกัน ก. และ ข. จึงตกลงกันให้มีบัญชีหนีระหว่างกันขึ้น โดยตกลงกันว่า เมื่อถึงระยะเวลา 3 เดือนจึงตัดหักบัญชีกันครั้งหนึ่ง

2) ประโยชน์เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจการธนาคาร ในกรณีนี้ลูกค้าของธนาคารซึ่งส่วนมากเป็นนักธุรกิจ จะเปิดบัญชีกับธนาคารประเภทกระแสรายวันเพื่อขอเบิกเงินเกินบัญชีได้ หรือลูกค้าอาจทำความตกลงกับธนาคารเพื่อขอสินเชื่อธนาคารในการขอเบิกเงินเกินบัญชีในเงินจำนวนหนึ่ง ในช่วงระยะเวลาหนึ่งก็ได้ เช่น ก. ทำสัญญาเบิกเงินเกินบัญชีไว้ 1 ล้านบาท ก. จะเบิกเงินบางส่วนและชำระบางส่วนก็ได้ การเบิกและการชำระจะเป็นกี่ครั้งก็ได้ แต่ต้องกระทำภายในวงเงิน 1 ล้านบาท

มาตรา 857 "การนำตัวเงินลงเป็นรายการในบัญชีเดินสะพัดนั้น ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าได้ลงด้วยเงื่อนไขว่าจะมีผู้ชำระเงินตามตัวนั้น ถ้าและตัวนั้นมีได้ชำระเงินให้ จะเพิกถอนรายการอันนั้นเสียก็ได้"

ในการชำระหนี้และตัดทอนบัญชีเดินสะพัดนั้น กฎหมายให้นำตัวเงินมาใช้ ในการตัดทอนบัญชีเดินสะพัดได้ โดยการลงจำนวนเงินตามตัวเงินนั้นไว้ในบัญชี หนี้สิน และให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าตัวเงินนั้นจะต้องมีการชำระเงินแล้วจึงจะถือว่า ได้มีการชำระหนี้กันจริง ๆ ถ้าผู้ทรงตัวเงินนั้นเรียกเก็บเงินตามตัวนั้นไม่ได้ ผู้ทรง จะฟ้องถอนรายการหนี้ที่เขาชำระด้วยตัวเงินได้ เช่น ธนาคารรับเช็คของธนาคารอื่น จากลูกค้าธนาคาร ธนาคารจะลงบัญชีรับฝากให้โดยระบุยอดเงินฝากตามจำนวนใน เช็คนั้นไว้ก่อน แล้วจึงเรียกเก็บเงินจากธนาคารผู้จ่าย ถ้าเรียกเก็บเงินไม่ได้เพราะเช็ค ถูกปฏิเสธการจ่ายเงิน ธนาคารจะคืนเช็คและฟ้องถอนรายการรับฝากนั้นได้ (คำ พิพากษาศาลฎีกาที่ 1127/2523)

2. กำหนดระยะเวลาการหักทอนบัญชี

มาตรา 858 "ถ้าคู่สัญญามิได้กำหนดกันไว้ว่าให้หักทอนบัญชีโดยระยะเวลาอย่างไร ไซ้ ท่านให้ถือเอาเป็นกำหนดหกเดือน"

ในสัญญาบัญชีเดินสะพัดจะต้องมีกำหนดระยะเวลาหักทอนบัญชีเพื่อจะได้ ทราบว่าในที่สุดใครเป็นเจ้าของหนี้หรือลูกหนี้ กฎหมายให้คู่สัญญาสามารถที่จะตกลง กำหนดระยะเวลาหักทอนบัญชีกันได้ตามความสะดวก อาจเป็น 1, 3, 6 เดือนต่อ ครั้งก็ได้ แต่ในกรณีที่มีได้ตกลงกันไว้ คู่สัญญาต้องหักทอนบัญชี 6 เดือนต่อครั้ง

3. การสิ้นสุดของสัญญาบัญชีเดินสะพัด

มาตรา 859 "คู่สัญญาฝ่ายใดจะบอกเลิกสัญญาบัญชีเดินสะพัด และให้หัก ทอนบัญชีกันเสียในเวลาใด ๆ ก็ได้ ถ้าไม่มีอะไรปรากฏเป็นข้อขัดกับที่กล่าวมานี้"

การสิ้นสุดของสัญญาบัญชีเดินสะพัด มี 3 ประการ ดังนี้

1) เมื่อครบกำหนดระยะเวลาตามที่ตกลงกันไว้ในสัญญา

2) เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งบอกเลิกสัญญา ในกรณีที่ไม่มีกำหนดอายุสัญญาบัญชีเดินสะพัดไว้ คู่สัญญาฝ่ายใดจะบอกเลิกสัญญาบัญชีเดินสะพัดและให้หักทอนบัญชีกันเสียในเวลาใด ๆ ก็ได้

3) เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งถึงแก่ความตาย

4. ดอกเบี้ยในสัญญาบัญชีเดินสะพัด

มาตรา 860 "เงินส่วนที่ผิดกันอยู่นั้นถ้ายังมีได้ชำระ ท่านให้คิดดอกเบี้ยนับแต่วันที่หักทอนบัญชีเสร็จเป็นต้นไป"

เมื่อมีการหักทอนบัญชีกันแล้ว ก็ทราบว่าเป็นเจ้าหนี้หรือลูกหนี้ ฝ่ายที่เป็นลูกหนี้ต้องชำระหนี้ให้แก่เจ้าหนี้ ถ้าไม่ชำระก็เรียกว่าลูกหนี้เป็นผู้ผิดนัด และต้องเสียดอกเบี้ยในระหว่างนั้นด้วย โดยคิดดอกเบี้ยนับแต่วันที่หักทอนบัญชีเสร็จเป็นต้นไป ซึ่งหมายถึง วันที่ครบกำหนดเวลาหักทอนบัญชีตามที่ตกลงกัน เช่น ก. และ ข. เป็นพ่อค้า ส่งสินค้าขายให้แก่กัน ทั้งคู่ตกลงให้มีบัญชีเดินสะพัดต่อกัน มีกำหนด 1 ปี นับตั้งแต่เดือนมกราคม เป็นต้นไป ตกลงให้มีการหักทอนบัญชีในวันสิ้นเดือนทุก ๆ 2 เดือน ครบกำหนด 2 เดือนแรกในวันที่ 28 กุมภาพันธ์ ปรากฏว่า ก. เป็นหนี้ ข. 20,000 บาท ดังนี้ ข. มีสิทธิเรียกเอาดอกเบี้ยจาก ก. ได้นับตั้งแต่วันที่ 28 กุมภาพันธ์ เป็นต้นไป.

๕๕๕